

SERGIU SUVAC. „BRĂNEȘTI, UN SAT DIN CODRII ORHEIULUI: PAGINI DIN ISTORIA LOCALITĂȚII” (CHIȘINĂU: EDITURA PRINCEPS, 2025. 216 P.)

CZU: 94(478-22)(049.32)

<https://doi.org/10.52603/rec.2025.38.15>

În istoriografia recentă din Republica Moldova este nuanțat un curent aparte, axat pe cercetarea și valorificarea științifică a istoriei locale, a istoriei satelor din spațiul basarabean. Monografia lui Sergiu Suvac Brănești, un sat din Codrii Orheiului: pagini din istoria localității se încadrează în mod armonios în tiparele metodologice și conceptuale ale acestui curent istoriografic, bazându-se pe valorificarea științifică a surselor editate și a celor inedite de arhivă, a lucrărilor generale și de specialitate, a materialelor de teren, rezultate în urma cercetărilor etnografice întreprinse de autor pe durata a mai multor ani.

Studiul monografic al istoricului și etnografului Sergiu Suvac prezintă o privire de ansamblu asupra localității Brănești, recunoscută încă din secolul al XIX-lea ca un important centru al meșteșugului cioplitului în piatră. Sursele medievale oglindesc multiple aspecte privind originea satului și a toponimului Brănești, punctele hotarnice și micro-toponimele locale. Pentru perioada contemporană sunt relevante sursele documentare și cele orale, exponenți ai cărora sunt informatorii locali, care oferă o bază temeinică pentru cercetare.

Cititorii vor găsi în paginile cărții informații autentice, argumentate și sistematizate, referitoare la oamenii din partea locului, care au trăit sau doar s-au perindat cândva prin acest tărâm pe care sătenii îl numesc acum acasă. Colectarea și aprecierea veridicității acestor date reprezintă un proces de muncă complicat în arhive, biblioteci, în discuții și cercetări de teren cu oamenii, activitate ce solicită un nivel înalt de pregătire științifică, perseverență și răbdare. Pentru a avea curajul să pui la judecata oamenilor, mai ales, a localnicilor niște afirmații, trebuie să fii convins că sunt veridice. Dacă străinilor acestea le-ar putea aduce noi cunoștințe, iar pe unii i-ar putea provoca să scrie și ei o carte despre o localitate, atunci asupra băștinașilor o asemenea lucrare exercită un impact mult mai mare, acționând asupra conștiinței identitare, activându-le sentimentele apartenenței la o comunitate de oameni, împreună cu care au moștenit un patrimoniu istoric și cultural incomensurabil pe care, la rândul lor, îl vor transmite urmașilor.

Structurată în șase părți, lucrarea începe cu un îndemn al autorului, care motivează esența lucrării și necesitatea de a fi lecturată, fiind desemnată în calitate sa de studiu pluridimensional asupra localității Brănești (raionul Orhei) – un sat pitoresc din inima Codrilor. Totodată, autorul afirmă că localitatea se remarcă drept un subiect demn de cercetare și de interes pentru cititori. Ideea de a explora istoria, geografia și etnografia satului, a fost generată de necesitatea cunoașterii științifice a unei zone etnografice cu trăsături distincte, precum este Brăneștiul, localitate faimoasă prin meșteșugul cioplitului în piatră.

În documentele din perioada medievală este menționat numele topic al localității, microtoponimele, punctele hotarnice, unele persoane din sat în calitate de martori, oferind prin aceste informații o bază temeinică pentru cercetare. Absența unui studiu amplu și cuprinzător, dedicat localității Brănești, confirmă actualitatea și relevanța prezentului demers. Motivația alegerii subiectului reliefează amplasarea localității în structuri naturale și culturale, care prezintă interes natural, cultural și etnografic, precum este Rezervația cultural-naturală „Orheiul Vechi”, Parcul Național Orhei, zona etnografică Codrii Orheiului etc. (p. 7). Scopul acestei cercetări constă în identificarea și analiza aspectelor istorico-etnografice ale localității Brănești din raionul Orhei. Actualitatea lucrării este formulată prin importanța cercetării, valorificării și promovării patri-

moniului cultural, o prioritate nu doar națională, ci și universală, având ca obiectiv salvagardarea elementelor moștenite și transmiterea acestora generațiilor viitoare. În *prefață*, autorul analizează istoriografia problemei și metodologia cercetării, care reprezintă elementele esențiale ale unei lucrări științifice de profil (p. 7-8).

În *capitolul dedicat istoriei localității*, reflectată în sursele arheologice, este prezentată o serie de rezultate ale investigațiilor arheologice *întreprinse* de către specialiștii în domeniu de la mijlocul secolului al XX-lea până în prezent. Materialul cartografic și ilustrativ prezentat de autor (p. 12) vine să fortifice cunoașterea așezărilor descoperite pe teritoriul satului prin multitudinea siturilor arheologice, identificate și cercetate în spațiul nemijlocit și cel limitrof al localității Brănești. Numeroasele descoperiri arheologice de la Brănești, analizate și descrise de autor, implică artefactele din epoca bronzului, obiectele perioadelor romane, grecești, precum și moldovenești din epoca medievală, contribuie la accentuarea unor aspecte de interferență civilizațională (p. 20-21).

În *capitolul* cu titlul *Localitatea în surse istorice și mențiuni documentare*, autorul prezintă interpretările etimologice ale toponimului Brănești (p. 23), analizează etapizat și cronologic documentele cu privire la prima atestare documentară a satului, raportându-se critic la informațiile contradictorii din unele documente, coroborându-le cu conceptele și ipotezele istoriografice în domeniu (p. 24-51). Generalizând informația din acest capitol, constatăm că localitatea Brănești are un parcurs istoric bogat în evenimente, fiind impregnată în cursul general al istoriei la scară regională și națională. Totodată, istoria satului are aspectele inedite, determinate, în mare parte, de condițiile naturale și geografice, de viața socială și culturală, precum și de trăsăturile de caracter, pe care și li-au format locuitorii satului în funcție de numeroase circumstanțe, pe care le-au parcurs în diferite epoci istorice.

Sergiu Suvac abordează subiecte axate pe atestarea mai multor situri arheologice în spațiul localității și în împrejurimi, subliniind specificul favorabil al cadrului natural și antropic al satului. Autorul constată că de-a lungul timpului localitatea a avut mai multe denumiri, respectiv, *așezările anterioare și-au schimbat denumirea până au ajuns la cea actuală*. În *lucrările sunt cercetate* numeroase colecții de documente, în baza cărora sunt puse în circuitul științific informații inedite despre istoria satului Brănești, precum și despre localitățile vecine. Precizăm că localitatea era deseori menționată în actele istorice, care reflectau mărturii hotarnice, delimitări de moșii și terenuri, majoritatea acestor documente de epo-

că, consemnând transmiterea dintr-o posesiune sau proprietate în alta. Oamenii din localitate erau menționați frecvent ca martori ai unor lucrări importante de ordin juridic sau administrativ. Datorită metodelor științifice aplicate și echilibrului analitic asumat în procesul studierii materialelor, autorul a reușit, într-o manieră critică, să sistematizeze informația și să ajungă la formularea unor opinii temeinice, expuse argumentat pe paginile acestui compartiment.

Autorul evidențiază greutățile prin care au trecut locuitorii satului în perioada celor două conflagrații mondiale, *în timpul* Războiului din Afganistan, a Accidentului nuclear de la Cernobil și a Războiului de pe Nistru. La fel, sunt analizate represii regimului totalitar comunist, *când autoritățile sovietice i-au persecutat pe săteni prin foametea organizată și deportări*. Fiind puși în fața politicilor forțate de colectivizare, prin crearea colhozurilor, locuitorii Brăneștiului au fost nevoiți să se conformeze, să accepte această sentință nedreaptă și să continue să muncească, deoarece munca este una dintre virtuțile definitorii ale celor din partea locului.

Satul, în sensul său generic, reprezintă un spațiu prielnic pentru crearea unor valori materiale și imateriale, toate fiind inspirate și formate de oamenii din partea locului, iar unii dintre acești oameni, grație unor performanțe deosebite, reușesc să devină personalități marcante. În acest context, Sergiu Suvac oferă mai multe exemple prin care confirmă faptul, *că satul Brănești este baștina* și locul de unde au pornit în lume un șir de personalități cu notorietate și care s-au remarcat în varia domenii: *știință*, cultură, educație, viață socială, comunitară și eclesiastică (p. 61-62).

Descrierea localității din perspectiva geografică îl determină pe autor să constate, *că* amplasarea localității Brănești este destul de avantajoasă, având condiții naturale marcate de diversitate. Acest aspect oferă localnicilor oportunități de activitate în multiple domenii, precum agricultura, turismul, industria extractivă etc. În ultimii ani localitatea Brănești a câștigat popularitate datorită extracției de calcar din minele, aflate în subteranul său. Unele galerii (p. 72), care nu mai sunt utilizate pentru minerit, au fost puse de localnici în serviciul altor ramuri economice, găzduind o fabrică de vinuri, care s-a remarcat prin calitatea produselor sale, *întreprinderea respectivă clasându-se pe locuri de frunte în topurile fabricilor de vinuri din Republica Moldova*, faima sa fiind completată și de un restaurant cu valențe culturale și istorice. Autorul confirmă faptul, *că natura a oferit localității Brănești un peisaj demn de admirat, satul fiind așezat la poalele unor coline acoperite cu păduri de stejari seculari*. Priveliștea impresionantă

este completată de terenurile cultivate cu cereale și viță-de-vie, precum și de pășunile folosite pentru creșterea animalelor, creând astfel un tablou rural armonios. Bogăția subteranului geologic al localității, caracterizată prin depozite de calcar și extracția calcarului în minele de la Brănești, au influențat substanțial dinamica populației (p. 78-79).

În capitolul, dedicat vieții sociale a localității, se constată că în ultimii ani, procesul de emigrare a devenit o problemă tot mai acută pentru Republica Moldova, Brăneștiul ne alcătuind o excepție în acest sens. Fluxul de localnici, care pleacă peste hotare, crește constant, iar acest fenomen determină un bilanț natural negativ (p. 81-82). Cauzele procesului respectiv trebuie căutate în condițiile economice, sociale și culturale, specifice localității, dar și în contextul general al Republicii Moldova. Această situație este îngrijorătoare, deoarece localitatea pierde nu doar o parte din forța de muncă tânără, ci și un potențial economic, intelectual și decizional esențial pentru dezvoltarea satului. În pofida acestor dificultăți, în Brănești apar tot mai multe oportunități instituționale și economice, prin care sunt oferite noi locuri de muncă atât pentru locuitorii satului, cât și pentru populația din satele vecine și chiar din alte raioane, contribuind astfel la revigorarea și dinamizarea vieții economice și sociale (p. 95).

În mod reușit sunt prezentate și analizate unele secvențe din istoria lăcașului de cult din localitate, cu materiale ilustrative, culese cu acuratețe din fondurile de arhivă, făcându-se similitudini și diferențe cu unele imagini actuale, fiind astfel evidențiată evoluția lăcașului (p. 100-101). Este reliefat și caracterul blajin al localnicilor, și cum se cuvine unor buni creștini, aceștia pun mână de la mână și construiesc răstigniri/ troițe pe la răscrucile drumurilor din sat și pe moșia satului, ridică în cimitire cruci frumos lucrate în piatră. Iscușiți meșteri pietrari, de la Brănești, nu ezită să susțină cu lucrările lor cioplite/sculptate în piatră, să contribuie în continuare la amenajarea satelor vecine și a localităților din zonele mai îndepărtate (p. 102).

În cadrul unor ipostaze ale culturii tradiționale, autorul descrie habitatul oamenilor prin prisma gospodăriei cu toate elementele componente: obiceiurile de familie, implicit nașterea, nunta, înmormântarea; obiceiurile comunitare și meșteșugul cioplitelui în piatră. Fiind o temă de cercetare complexă și prioritară pentru autor, în acest compartiment se pun accentele necesare pe această activitate economică, prin analiza temeinică a contribuției aduse de meșterii specializați în domeniul respectiv (p. 130-139). Cercetătorul constată, pe bună dreptate, că patrimoniul cultural tradițional al localității

Brănești este deosebit de impresionant și valoros, de aceea merită să fie transmis generațiilor următoare. Multitudinea de elemente culturale autentice, prezente la fiecare casă de gospodar din localitate, impune o cercetare și valorificare în perspectiva salvării, valorificării și promovării acestor elemente esențiale ale patrimoniului cultural local. Originalitatea artei tradiționale locale este reflectată în diverse lucrări științifice, publicistice și didactice, ceea ce demonstrează interesul constant al societății pentru cultura tradițională a localității Brănești și pentru cei care o făuresc.

În concluzie, autorul generalizează aspectele de bază ale lucrării, nuanțând factorii importanți ai problemei cercetate. Monografia, elaborată de către Sergiu Suvac, este bine structurată, concepută, gândită și scrisă ca o veritabilă istorie locală, interferată cu multiple informații cooptate din domeniile științelor istorice și auxiliare: istorie, etnologie, arheologie, culturologie, geoistorie, arhivistică, paleografie și memorialistică. Bibliografia conține peste 200 de lucrări de autor, lucrări generale, colecții de documente, ediții lexicografice, studii publicistice. Pentru o mai bună structurare conceptuală a lucrării sale, autorul prezintă lista tabelor și anexelor (p. 162-163), 14 anexe (p. 164-216), materiale cartografice și ilustrative din arhive sau realizate de către autor pentru a accentua complexitatea și profunzimea studiului monografic elaborat.

Importanța lucrării *Brănești, un sat din Codrii Orheiului*. Pagini din istoria localității este nuanțată prin rolul personalităților, a numelor prestigioase pentru cultură și istorie, care au avut anumite tangențe cu aceste locuri sau care au trăit aici și își dorm somnul de veci în cimitirul satului, dar și nume mai noi, care și-au îndeplinit sau își îndeplinesc cu asumare și cu onoare datoria, acolo unde îi duce viața. Fiecare localitate are originalitatea sa, unicitatea sa, fiind marcată în primul rând de locuri și oameni. Autorul evocă satul său de baștină, Brănești, cu casele și porțile tradiționale, străjuite de stâlpi cu ornamente cioplite în piatră, cu actualele și fostele cariere de piatră albă și frumoasă, care găzduiesc în îmbrățișarea lor o vinărie cu zeci de kilometri ascunși în subteran și un restaurant, unde bucatele sunt preparate într-un mod inedit, un sat înconjurat de câmpii și dealuri, acoperite de codri bătrâni, nu-i poate lăsa indiferenți nici pe localnici, nici pe străini. Cei care trec prin Brănești sunt mulți, deoarece prin sat străbate drumul care duce spre Orheiul Vechi, iar satul este parte din Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”, spațiu de care întotdeauna l-au ținut aproape mai mulți factori: natura, cultura, istoria, lăcașurile sfinte și oamenii timpurilor.

Această *editio princeps* a monografiei *Brănești, un sat din Codrii Orheiului: pagini din istoria localității*, elaborată de Sergiu Suvac, contribuie, în plan istoriografic, la consolidarea cercetărilor și a preocupărilor științifice, dedicate unui sat care până acum nu a fost răsăfat cu astfel de abordări polivalente, marcate de interdisciplinaritate și pluridisciplinaritate. Meritele autorului în acest sens sunt evidente și de apreciat pentru efortul depus în crearea unei istorii locale a satului său de baștină – Brănești. La

fel de previzibile sunt și perspectivele aprofundării și extinderii spectrului subiectelor cercetate de autor într-o viitoare ediție sau într-un nou volum dedicat localității Brănești, grație valorificării și punerii în circuitul științific a unor noi surse istorice și etnografice, de care comunitatea locală dispune cu prisosință, fortificând astfel informațional componenta sa identitară și culturală.

*Dr. Valentin ARAPU,
Carolina COTOMAN*